

ВПЛИВ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК НАРОДУ

*Тетяна Огаренко,
кандидат філологічних наук, доцент
Донецький державний університет внутрішніх справ*

Вступ. Мова – це не лише засіб комунікації, а й один з найважливіших інструментів формування національної ідентичності та самосвідомості. Вона є живим виразом культури, традицій, світогляду й цінностей народу. Мовні особливості впливають на спосіб мислення людей, формують їхнє світобачення й психологічні характеристики.

Виклад матеріалу. Національна ідентичність – це сукупність спільних для певної групи людей ознак, що визначають їхню приналежність до нації. Мова є одним із найважливіших чинників, що консолідує націю. Вона об'єднує людей через спільний код спілкування, культурні традиції, історію та досвід. Саме через мову передається культурна спадщина та соціальні цінності, які формують спільне відчуття національної належності. Слова Івана Огієнка про те, що нація живе у своїй мові, а втрата мови означає втрату душі народу, завжди актуальні.

Мова – це не лише засіб спілкування, а й один із найважливіших інструментів формування національної самосвідомості. Мовна приналежність впливає на спосіб мислення людей, формує менталітет і психологічні характеристики. Значення мови як націєтворчого фактора відзначали відомі філософи та мовознавці. Варто згадати, що «...В. фон Гумбольдт приділяє велике значення співвідношенню понять «національний дух» і «мова». Підкреслимо, що ідея зв'язку між мовою і національним характером є однією з найбільш яскравих рис мовної філософії В. фон Гумбольдта. Поняття творчої діяльності, властивої людині, втілюється в мові, різним чином реалізується в характерних властивостях того чи іншого народу, те, що нині можна співвіднести з національним характером» [3, с. 138].

Для кожної нації мова є символом її культурної незалежності й унікальності. Українська мова протягом століть була важливим чинником самоідентифікації українців, незважаючи на історичні спроби її знищення чи асиміляції. Відродження та захист мови стають важливими елементами боротьби за національну свободу і незалежність, оскільки через мову народ зберігає свою культуру, історію та самобутність. Мова виступає засобом єднання народу в умовах зовнішньої загрози або соціальних змін. Під час війни або кризових ситуацій роль мови

посилюється, оскільки вона стає не лише символом ідентичності, але й засобом мобілізації суспільства. Згадаймо відомі слова прикордонника з острова Зміїний, які за кілька днів консолідували українське суспільство.

Мова впливає не лише на національну ідентичність, але й на психологічні риси нації. Через мову формується специфічна картина світу, яка стає основою національної психології. Лінгвісти й психологи стверджують, що мова формує спосіб мислення, сприйняття реальності та навіть поведінку людини. Мовна картина світу – це специфічний спосіб структурування інформації, що передається мовою, а разом з нею – емоції, уявлення та культурні коди. Видатний український філолог Олександр Потебня підкреслював, що мова є засобом мислення і має безпосередній зв'язок з національною свідомістю народу. Вивчивши теорії природи мови в концепції О. П. Потебні, К. Ф. Шульжук підкреслює: «Слово, за Потебнею, визначає всьому своє місце в системі, допомагаючи людині розуміти себе й інших, постійно звертатися до скарбниць свого духовного життя, життя свого народу та загальнолюдського досвіду» [1, с. 199-200]. Це свідчить про те, що обмеження рідної мови підриває духовні основи народу, змінюючи його спосіб мислення і підходи до самоусвідомлення. Унаслідок таких обмежень можуть виникнути мовні конфлікти, які переважно зумовлені ментальною різницею: «Причиною мовних зіткнень є переважно зіткнення ментальностей. Кожне слово чи вислів має притаманне лише його мові семантичне коло, смислове і ціннісне. Якщо смислові відмінності здебільшого сприймаються, то ціннісні часто випадають із контексту сприймання. Це призводить до неповного чи неправильного розуміння, до ворожості й сутичок» [4, с. 58]. Науковці обґрунтовують мовні конфлікти саме етнічною ідентичністю, тобто протистояння відбувається на рівні «народ–мова».

Лексичне багатство української мови, унікальна системи милозвучності, специфічні словотворчі засоби, логічні моделі побудови синтаксичних структур – усе це формує представника нації з неповторним набором мовно-психологічних характеристик. У деяких мовах існують слова, які не мають прямого перекладу іншими мовами, бо вони відображають унікальні культурні або емоційні феномени. Це формує специфічне емоційне забарвлення комунікації та світосприйняття. Наприклад, українська мова має численні синоніми для опису почуттів та природних явищ, що підкреслює глибокий зв'язок українців з природою та емоційним світом. Т. В. Крашеніннікова підкреслює: «Мова є універсальним засобом спілкування, накопичення і передання інформації, навчання, виховання та формування духовного світу. Культура спілкування нерозривно пов'язана як із внутрішньою культурою

людини, так і з культурою її поведінки. Вона включає в себе і способи людської взаємодії, і емоційного ставлення людини до інших людей та навколишніх явищ, і виражальні способи спілкування, і культуру мовлення, і вміння правильно поводитися в різних ситуаціях» [4, с. 63].

Визначальну роль у формуванні національної ідентичності відіграє мовна політика держави. У статті 10-й Конституції України зазначено, що «держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [2]. Прийнятий у 2019-му році Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [5] підкреслив необхідність вживання української мови в усіх сферах суспільного життя, сприяючи таким чином формуванню усвідомленого ставлення громадян до своєї національної приналежності.

Висновки. Мова є надзвичайно важливим чинником формування національної ідентичності та психологічних характеристик народу. Вона не тільки зберігає культурну спадщину та історію нації, але й формує світогляд, емоційну сферу й поведінкові риси людей. Захист і розвиток рідної мови – це не лише питання культури, а й важлива складова національної самосвідомості та психологічної стабільності народу. Тому мова має залишатися в центрі уваги не лише як засіб комунікації, але й як ключовий елемент збереження і розвитку національної ідентичності, який формує наш світогляд і майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 240 с.

2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення : 14.02.2025).

3. Косович О. В. Співвідношення понять «мова» та «національний дух» у філософії мови В. фон Гумбольдта. http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v43/part_3/35.pdf (дата звернення: 11.02.2025)

4. Крашеніннікова Т. В. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції : навч. посібник. Дніпро: Адверта, 2017. 107 с.

5. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 2019 р. №2704-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019, № 21, ст. 81. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення : 12.02.2025).